

Een Eeuw van Verschil

Tussen de schilderkunst van de zeventiende en de achttiende eeuw bestaat een wereld van verschil. De expositie *De Zilveren Eeuw* bij de Haagse kunsthandel Hoogsteder & Hoogsteder brengt schilderijen uit beide eeuwen in een fascinerende confrontatie. Je ziet en proeft verschillen in sfeer, kleur en karakter - een leerzaam avontuur.

‘**W**e laten op een eenvoudige manier zien waaraan je de schilderkunst uit de zeventiende en de achttiende eeuw kunt herkennen,’ verduidelijkt Willem Jan Hoogsteder van de Haagse kunsthandel Hoogsteder & Hoogsteder de opzet van de tentoonstelling *De Zilveren Eeuw*, waarin schilderijen uit beide eeuwen naast elkaar te zien zijn. ‘Let op kleur, sfeer, stijl, onderwerp, techniek en andere kenmerken, dan zie je de verschillen en overeenkomsten.’ Ter illustratie wijst hij op *Riviergezicht* uit 1653 van de Haarlemmer Cornelis van der Schalcke en *Italiaans landschap met herders bij een brug*, door Henricus Anthonissen anderhalve eeuw later in Antwerpen gemaakt. ‘Zie je de overeenkomst in compositie van beide? Vooraan water, land met een draaiing in de weg die het landschap doorsnijdt, mensfiguurtjes die vee voortdrijven, en wat huizen. Maar wat een andere manier van schilderen. De stoere, snelle, trefzekere toets van Van der Schalcke. Bij hem heeft de verf vorm gekregen. Het tegenovergestelde van het gladde en precieze van Anthonissen. Die wil niet dat je een verfstreekje ziet. En zie ook hoe de sfeer verschilt! Het Hollandse weer met grijze en witte wolken contrasteert met de zomerzon en warme gloed die het zuidelijke landschap van de Vlaming doorstraalt.’

Een ander mooi voorbeeld zijn de bloemstukken van Alexander Adriaenssen en die Jan van Os. ‘Adriaenssen zette tegen een donkere achtergrond, die typerend is voor de zeventiende eeuw, een glazen vaas neer met rozen en anjers. Er zijn blaadjes afgevallen, een paar takjes liggen op de plint - een teken van vergankelijkheid. Het palet is beperkt, de verf pasteus en het licht-donker sprekend. Vergelijk dat eens met de nauwkeurigheid van de *Bloemen en vruchten op een gewelfde plint* van Van Os. Die paarse slaapbol, die blauwe ridderspoor; in de zeventiende eeuw schilderde men die nooit. Kenmerkend voor Van Os’ stillevens is het lichte palet; het blonde coloriet dat de achttiende-eeuwers zo hoog aansloegen: kleurige bloemen in een stenen vaas achter een opeenstapeling van druiven, een halve meloen en ander vruchten - dit alles tegen een dromerig parklandschap in de verte. Natuurpracht, nog mooier dan echt. Een weerspiegeling van de smaak van die tijd. Jan van Huysum schilderde zulke stillevens als eerste en wekte internationaal bewondering met zijn fabelachtige detaillering. Een techniek die hij zorgvuldig geheim hield. Toch probeerden anderen hem na te volgen, zoals Van Os.’

Aardse verleiding

De Zilveren Eeuw laat een kleine vijftig schilderijen zien. Naast allerlei soorten landschappen en bloemstillevens zijn er portretten en historiestukken, stadsgezichten, »

Willem Jan en John Hoogsteder in een toonzaal van het statige pand aan de Lange Vijverberg in Den Haag, foto: Merlijn Doornik

‘SNELLE TREFZEKERHEID WORDT GLADDE PRECISIE’

marines en natuurlijk genretaferelen, die treffende uitbeeldingen van het dagelijkse leven van destijds.

Neem *De leesles* van de Delftse schilder Cornelis de Man, in dit kader de tegenpool van ‘De terugkeer van de markt’ uit 1795 van Adriaen de Lelie. Twee interieurstukken waarin wat gebeurt. Bij *De Man* is dat het geval in een typisch zeventiende-eeuwse huiskamer van de gegoede burgerij in de trant van Pieter de Hooch. Binnenvallende zonnestralen zetten een moeder die haar dochtertje helpt bij het lezen in het volle licht, terwijl de vader van opzij toeziet. Van belang in dit huiselijke tafereeltje is de symboliek. De moeder houdt een appel in de hand, die in haar schoot ligt. Voor de symboolgevoelige zeventiende-eeuwer een subtiele verwijzing naar Eva’s appel en alle aardse verleiding. De interpretatie dat de moeder het meisje wijze levenslessen bijbrengt door uit de bijbel of gezangenbundel te onderrichten is beslist niet ver gezocht.

Bij *De Lelie* speelt in plaats van het symbolische het anekdotische een voorname rol. In een keuken is een dienstmeid teruggekomen van de visafslag en neemt de financiële afwikkeling van de koop nog eens door met een oude dame aan tafel. Ze rekenen alles nog eens na en ook het jongetje doet zijn best hoeveel zoveel en zoveel is. Aan alles is te zien dat dit een achttiende-eeuws tafereeltje is. Kijk maar naar kleding en huisraad, de heldere sfeer en pastelachtige kleuren - alles wijst op een ontstaan in de late achttiende eeuw.

Een galant tijdperk

Het galante tijdperk - zo noemt men in Nederland de achttiende eeuw ook wel. Of: de Zilveren Eeuw - dit om de periode te onderscheiden van de Gouden Eeuw. Vroeger sprak men ook van de pruikentijd, een term die al snel stond voor een periode van culturele en economische stagnatie, waarin geteerd werd op de glorie van de Gouden Eeuw. Toch was die negatieve waardering niet helemaal terecht. De achttiende eeuw was wel degelijk op zijn manier boeiend en op veel terreinen vernieuwend, al was er ten opzicht van de eeuw daarvoor inderdaad sprake van achteruitgang en werd er voortgebouwd op wat al eerder was bereikt.

Het is met name dankzij het werk van Adolph Staring en Jan Knoef dat er waardering kwam voor Nederlandse schilder- en tekenkunst uit die periode; met hun kunsthistorische opstellen verrichtten zij in de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw pionierswerk voor de appreciatie van de kunst uit de achttiende eeuw. In die lijn van herwaardering past ook *De Zilveren Eeuw*. De locatie is er ideaal voor: Hoogsteder & Hoogsteder is gevestigd in een voornaam achttiende-eeuws pand aan de Hofvijver in Den Haag.

Het pand kent een historie nauw verbonden met het hof. Op deze plek stond halverwege de zeventiende eeuw het Friese stadhouderlijk hof. Maar nadat Willem IV in 1747 tot erfstadhouder van de Republiek was benoemd en hij Huis ten Bosch betrokken had, werd het complex afge-

Cornelisz Symonsz. van der Schalcke (1588-1654), Riviergezicht, paneel, 38,2 x 57,3, gesigneerd en gedateerd C. vd Schalcke 1653

Henricus Josephus Anthonissen (1737-1794), Italiaans landschap met herders bij een brug, paneel, 51 x 79 cm, gesigneerd en gedateerd H.J. Anthonissen 1781

Alexander Adriaenssen (1587-1661), bloemstilleven, paneel 54 x 43,2 cm

Jan van Os (1744-1808), Stilleven met bloemen en vruchten, paneel, 58,2 x 44,5 cm, gesigneerd J van Os fecit

broken. Er voor in de plaats bouwde hofarchitect Pieter de Swart drie huizen in dezelfde stijl. In het middelste zit sinds 1991 Hoogsteder & Hoogsteder, dat met *De Zilveren Eeuw* ook herdenkt dat erfstadhouder Willem IV drie eeuwen geleden in Leeuwarden werd geboren. Daarom is er in de groene zaal een speciale presentatie historische Oranje-portretten, van Willem van Oranje en nazaten tot de regerende leden van de Friese tak, waartoe Willem IV en zijn opvolger Willem V behoren. De 'jarige' Willem IV en zijn muzikale vrouw Anna van Hannover - ze speelde klavecimbel en had Händel als leermeester - kregen een prominente plaats.

Een bijzondere plek kreeg ook het recent ontdekte *Gezicht op Huis ten Bosch* van Jan ten Compe. Een voortreffelijk voorbeeld van topografische schilderkunst, een uiterst geliefd genre in de achttiende eeuw. Ten Compe schilderde het paleis met de nodige precisie, riep de heldere sfeer op van een mooie zomerdag en zorgde voor verlevendiging met elegante figuren op het voorplein. Een opmerkelijk detail is de man in rode jas die komt aanhollen. Hij was letterlijk de voorloper en kondigde de spoedige komst aan van het bezoek dat in een rijtuig nadert, maar buiten beeld is gebleven. Het schilderij valt

exact te dateren: 1750/51, want de twee zijvleugels zijn dan al gebouwd, terwijl het voorplein nog niet is bestraat. Dat gebeurde in 1751.

Grote onbekenden

John en Willem Jan Hoogsteder, vader en zoon, gelden als de meest eigenzinnige handelaren in Vlaamse en Hollandse oude meesters in ons land. Ze brengen beroemde namen uit de Gouden Eeuw, maar de collectie omvat ook werk van mooie kwaliteit van minder grote en bekende schilders én het beste van onderschat talent uit de zestiende tot en met de achttiende eeuw. De Hoogsteders nemen geen deel aan kunst- en antiekbeurzen, maar maken zelf tentoonstellingen. Menig museum zal jaloers zijn geweest op *Nederlandse landschappen* en *Rembrandts Academie*, gevolgd door *Muziek en schilderkunst in de Gouden Eeuw*, en *Haagse schilders uit de zeventiende eeuw*, allemaal begeleid door uitstekende catalogi. De laatste jaren werden de kunstminnaars en -kopers uitgenodigd voor wat kleinere presentaties, zoals nu *De Zilveren Eeuw*.

Een verkoopexpositie als deze vormt een mooi moment om de misvatting te nuanceren dat oude meesters onbetaalbaar zijn. 'In de achttiende eeuw,' zegt Willem Jan »

‘HET SYMBOLISCHE MAAKT PLAATS VOOR DE ANEKDOTE’

Hoogsteder, ‘waren de eigentijdse schilders even duur als hun voorgangers. Een werk van een fijnschilder als Louis de Moni (1698-1771) was in zijn tijd even duur als van Gouden Eeuw Gerrit Dou, terwijl nu Dou de eerste genoemde in prijs tien maal overtreft. Belangrijker dan de naam was het kunstwerk. Toen Philips Wouwerman (1619-1668) stierf, nam Pieter van Bredael (1622-1719), zijn specialiteit als paardenschilder over. Nu zit er een hemelsbreed verschil in de waardering van hun werk.’

De Lelie werd in zijn tijd als de beroemdste genre- en portretschilder duur betaald. Hoe anders is het nu. En dat terwijl een mooi werk van hem zelden aan de markt komt, kost zijn *Terugkeer van de markt*, dat in perfecte conditie verkeert €145.000. *De leesles* van De Man behoort tot de kostbaarste schilderijen op de verkoopexpositie. Bepalend voor de prijsstelling zijn de aantrekkelijkheid van de deftige voorstelling, de intimiteit van het tafereeltje, de uitgewogen compositie met mooie lichtval en het vrolijk

stemmende kleurgebruik. De vraagprijs ligt op €575.000. Van der Schalckes prachtig bewaard gebleven landschap, doet qua toets, kleur en onderwerp aan Jan van Goyen denken, maar is veel beter dan de middelmatige Van Goyens die geregeld aan de markt komen. Je betaalt voor de kwaliteit, niet voor de naam. Artisticiteit en kwaliteit maken dat de prijs voor dit werk €245.000 bedraagt. Het op de zeventiende-eeuwse italianisanten geïnspireerde gouden landschap met herders van Anthonissen verkeert ook in een uitstekende staat en kost €85.000.

Bloemstukken zijn al een tijdlang bijzonder in trek, in feite altijd gezocht, aantrekkelijk, kleurig en decoratief als ze zijn. De vraagprijs voor het plezierig ogende zeventiende-eeuwse bloemstuk van Adriaenssen is €385.000. Van Huysum is razend populair en daarom extreem duur. Van Os zit daar een categorie onder. Het hangt af van grootte, compositie, soort bloemen en vruchten, weelderigheid en conditie; in dit geval is de prijs €560.000. <<

Expositie

De Zilveren Eeuw
1 november t/m 31 januari
Hoogsteder & Hoogsteder
Lange Vijverberg 15
2513 AC Den Haag
ma. t/m vr. 11-17 uur
open weekeinde:
12 en 13 november
www.hoogsteder.com

Cornelis de Man (1621-1706), De leesles, doek, 74,3 x 65,7 cm

Adriaan de Lelie (1755-1820), De terugkeer van de markt, paneel, 59,5 x 48 cm, gesigneerd en gedateerd A. de Lelie